

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ТА ЇХ ВЗАЄМОДІЇ

У представленій статті здійснено спробу вирішення проблеми підготовки майбутніх офіцерських кадрів прикордонного відомства України до професійної взаємодії. Першочергово здійснено теоретичний аналіз сутності поняття “взаємодія” та “професійна взаємодія”. Розкрито особливості професійної діяльності офіцерів-прикордонників: приналежність до системи національної безпеки України; охорона та захист державного кордону, чітка та складна ієрархічність професійних відносин та зв’язків; регламентованість; підтримка зв’язків із військовими та правоохоронними структурами держави; забезпечення порядку у прикордонних регіонах; представницькі функції тощо.

Ключові слова: взаємодія, професійна взаємодія, професійна діяльність, майбутні офіцери-прикордонники, Державна прикордонна служба, прикордонне відомство, охорона та захист кордону, оперативна службова діяльність.

Структура соціуму містить різні елементи: особистості, спільноти, інститути та організації, а також процеси та взаємодії. Правоохоронні структури в суспільній ієрархії, зокрема Прикордонна служба України, належать до соціальних інститутів, тобто до тих утворень, без яких нормальне функціонування українського суспільства неможливе. Варто зауважити, що в Україні фундаментальні суспільні складники знаходяться в маргінальному стані. На українське прикордонне відомство покладено виконання важливих функцій внутрішньодержавного та міждержавного масштабу, а тому фахівці цієї служби мають характеризуватись високим рівнем компетентності, освіченості та професіоналізму. Останнє твердження в реаліях системи вищої освіти є нині пріоритетним: забезпечити зміст якісної підготовки майбутніх фахівців будь-якої галузі. Розв’язання цієї проблеми передбачає забезпечення високого рівня здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до взаємодії, зокрема професійної.

Явище взаємодії має змогу проявлятися у локальному та глобальному масштабах і виконує функцію засобу спілкування та порозуміння, фундаментом полікультурності у суспільстві, інструментом абстрактного мислення. Концепція взаємодії дослідження в наукових доробках вітчизняних та зарубіжних вчених педагогів та психологів, зокрема: І. Васильєв (прихильник гуманного професіоналізму), А. Волинець, В. Литовський, В. Павленко (автори наукової програми “Школа діалогу культур”), А. Алексюк, В. Кудрявцева та ін. (автори теорії проблемного навчання), В. Дегліна, Л. Петровська та ін. (вивчали взаємодію як спосіб виховання), Ю. Кулюткіна та ін. (пропонували вивчати взаємодію як спосіб саморозвитку особистості), О. Бодаєв (психологічний вплив взаємодії).

Є також чимало наукових робіт, присвячених вивченню змісту та особливостей професійної діяльності офіцерських кадрів прикордонної служби, зокрема: С. Білявцев, В. Веретільник, О. Діденко, Ю. Мельничук та багато інших.

Теоретичний аналіз проблеми підготовки до професійної взаємодії засвідчив існування наукових публікацій, монографій, дисертаційних досліджень, що розкривають її складність та багатоаспектність.

Мета статті. З метою розуміння сутності та особливостей професійної взаємодії в прикордонній службі України необхідно проаналізувати кілька ключових її чинників: зміст та особливості професійної діяльності офіцерів-прикордонників, які виконуватимуть оперативну службову діяльність; зміст дефініції “взаємодія”, “професійна взаємодія”; сутність професійної взаємодії у прикордонній службі.

Сфера професійних обов’язків офіцерських кадрів української прикордонної структури вимагає від них досконалого рівня здатності до реалізації професійної взаємодії.

Професійною взаємодією для сучасних офіцерів-прикордонників є досягнення оптимальних результатів та показник компетентності та професіоналізму.

Ретельне вивчення практичного досвіду підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, зокрема сформованість здатності до професійної взаємодії, реалізується у професійній сфері і може не досягнути оптимального рівня. Здатність до професійної взаємодії в майбутніх офіцерів прикордонної служби необхідно формувати перед початком професійної діяльності, тобто під час навчального процесу у відповідному закладі освіти.

Дослідження наукових проблем, за відповідною логікою, варто починати з аналізу дефінітивної системи. Основними дефініціями запропонованої проблеми є “взаємодія” та “професійна взаємодія”.

Філософська наука на підставі свого загальнометодологічного змісту розглядає термін “взаємодія” в пізнавальній теорії на одному рівні з онтологічними й антропологічними термінами. Відповідно до цього поняття “взаємодія” відображає процеси взаємного впливу об’єктів один на одного [3].

Категорія “взаємодія” у науковій сфері є загальноновживаною. Аналіз наукової літератури з філософії засвідчив, що взаємодія присутня на усіх етапах буття особистості. З огляду на це вивчення соціальної реальності здійснюється на основі взаємодії. На основі аналізу філософських праць взаємодія є гарантом відносини відносин у соціумі. Соціальна рівність лежить в основі соціального буття індивіда та уможливорює відносини в інтелектуальній, духовній та особистій сферах людини [4].

Вітчизняна дослідниця С. Кожушко [5] присвятила науковій праці проблемі підготовки фахівців із комерційної діяльності до професійної взаємодії і стверджує, що взаємодія є нерозривною прямою та зворотною дією та органічним поєднанням змін в об'єктах, які взаємно впливають. Вчена наголошує, що взаємодія є системою з такими властивостями: самодостатність, внутрішня різноманітність, цілісність, автономність, постійна змінність контрольованих та керованих процедур та станів.

Логічним узагальненням у цій публікації є те, що взаємодія є засобом узгодження певної мети і способів її реалізації. Отже, взаємодія може бути і зв'язком, і процесом, і дією, в основі яких діалектична природа.

У досліджуваній проблемі професійна взаємодія у правоохоронній структурі прикордонників є таким типом зв'язку, що передбачає дію між об'єктами, станами об'єктивності завдяки законам причинно-наслідкового зв'язку.

Однозначне тлумачення змісту категорії "професійна взаємодія" в науковій літературі відсутнє. Основними ознаками цієї категорії є наявність форми спільної конкретної діяльності, емоційного компоненту, різновидів взаємовідносин, багатоманітність способів реалізації прямого та зворотного зв'язку.

Професійна взаємодія майбутніх офіцерів-прикордонників у службовій діяльності ґрунтується на різних видах вербального спілкування з колегами усіх рівнів, із мешканцями прикордонного регіону, громадянами іноземних держав, які перетинають кордон України тощо [1].

З метою глибокого та якісного розкриття характеристики зазначеної проблеми, вважаємо, варто сформулювати цілі, форми та способи діяльності, види спілкування тощо. На підставі цього буде сформована система професійної взаємодії в прикордонній професійній діяльності та проаналізовані її основні складові елементи.

Таким чином, професійна взаємодія у прикордонному відомстві України є достатньою та необхідною умовою для реалізації відносин цієї професійної сфери. Професійна взаємодія у прикордонному відомстві охоплює й окремих особистостей, і соціальні спільноти, і інститути загалом, а також водночас безпосередній та опосередкований вплив між зазначеними об'єктами.

Особливостями професійної діяльності офіцерів Державної прикордонної служби України є розподіл функціональних обов'язків, регламентованість, авторитарність в управлінській ланці, неухильне виконання вимог статуту, обмеженість у прийнятті і реалізації певних рішень. Зазначені чинники не сприяють процесам самовдосконалення та саморозвитку, а відповідно, і формуванню в офіцерів-прикордонників здатності до професійної взаємодії [2].

В Україні прийнято Закон "Про Державну прикордонну службу України", в якому зазначено основні завдання відомства, присвячені забезпеченню цілісності кордонів та охороні суверенних прав і свобод України [6]. Ці завдання є складником системи національної безпеки України.

В основі професійної діяльності офіцерів-прикордонників лежить виконання таких функцій:

- організація та здійснення прикордонного контролю;
- контроль та пропуск транспортних засобів та осіб;
- зупинення нелегального переміщення транспорту та осіб через кордон;
- узгодження дій із військовими та правоохоронними структурами щодо захисту кордону;
- реалізація розвідувальної, інформаційно-аналітичної та пошуково-розшукової діяльності щодо забезпечення цілісності держави;
- забезпечення участі у протидії кримінальним угрупованням різних видів.

Ще одним комплексом завдань, що виконують офіцери-прикордонники, є завдання, дотичні до охорони окремої ділянки кордону: організація та здійснення прикордонного контролю та охорони кордону в окремому прикордонному загоні. Зазначене вище передбачає як автономну, так і злагоджену взаємодію з наявними органами охорони кордону.

Варто зауважити, що майбутні офіцери-прикордонники в кадровій системі прикордонного відомства належать, насамперед, до управлінської ланки. А це означає, що вони мають приймати та обґрунтовувати управлінські рішення, забезпечувати злагодженість колективу прикордонників, створювати міцні зв'язки з мешканцями прикордонних регіонів, гідно представляти Україну перед громадянами іноземних держав тощо.

В управлінській діяльності офіцерів-прикордонників, які виконують оперативно-службову діяльність, варто проаналізувати таке завдання, як управління підрозділом охорони державного кордону. Змістом цього завдання є ефективне виконання оперативно-службових завдань, а це і передбачає високий рівень здатності до професійної взаємодії.

Наступним важливим завданням є забезпечення постійної готовності до виконання дій та управління засобами щодо виконання усіх наявних оперативно-службових завдань. Можна стверджувати, що в основі ефективного виконання поданих вище завдань лежить здатність до здійснення професійної взаємодії (узгодження зв'язків між військовослужбовцями та структурними підрозділами).

У контексті представленої проблеми формування здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії протягом їх професійної підготовки зумовлене особливостями професійної діяльності. Виконання більшості оперативно-службових завдань неможливе без процесу професійної взаємодії.

Зміст сучасної професійної діяльності та підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників під час навчання у вищому військовому навчальному закладі прикордонної служби характеризується активним впровадженням передового бойового досвіду, слідуванням історичним військовим традиціям, а також активним впровадженням інновацій, з-поміж яких підготовка до професійної взаємодії є надзвичайно значущою.

Висновки. Отже, особливості оперативно-службової діяльності офіцерів прикордонної служби та науково-практичних і теоретичних досліджень щодо проблеми їх підготовки до професійної взаємодії засвідчив актуальність удосконалення змісту їх фахової підготовки задля вирішення тих запитів та соціальних вимог, що формулюються перед фахівцями прикордонниками України.

Використана література:

1. Дияк В. Особливості соціально-економічної підготовки як складової фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні та психологічні науки.* 2013. № 3. С. 76–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnapv_ppn_2013_3_10.
2. Іщенко Д. Методика оцінювання професійної компетентності офіцерів відділів прикордонної служби. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки.* 2015. № 2. С. 121–130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2015_2_13.
3. Киричок О. Б. Філософія : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава : РВВ ПДАА, 2010. 381 с.
4. Корнев М. Н., Коваленко М. Н. Соціальна психологія : Підручник. Київ : АТ “Київська книжкова фабрика”, 1995. 304 с.
5. Кожушко С. П. Навчання професійної взаємодії студентів-психологів з використанням проектної технології. *Науковий вісник Донбасу.* 2012. № 4. URL: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_4_30.
6. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 27. Ст. 208. Зі змінами; ост. ред. 9 черв. 2013 р.

References:

1. Dyiak V. (2013). Osoblyvosti sotsial'no-ekonomichnoyi pidhotovky yak skladovoyi fakhovoyi pidhotovky maybutnikh ofitseriv-trykordonnykiv. [Features of socio-economic training as a component of professional training of future officers-border guards]. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Sir : Pedagogical and psychological sciences.* 2013. № 3. S. 76–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnapv_ppn_2013_3_10 (in Ukrainian).
2. Ishchenko D. (2015). Metodyka otsinyuvannya profesiynoyi kompetentnosti ofitseriv viddiliv trykordonnoyi sluzhby. [Methodology for assessing the professional competence of officers of the Border Guards departments]. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences.* 2015. No. 2. P. 121–130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2015_2_13 (in Ukrainian).
3. Kirichok O. B. (2001). Filosofiya : pidruchnik dlya studentiv vischih navchalnih zakladiv [Philosophy: p_druchnik for students of the public schools]. Poltava : RVV PDAA, 381 p. (in Ukrainian).
4. Kornev M. N., Kovalenko M. N. (1995). Sotsialna psykholohiya: Pidruchnyk [Social Psychology: Textbook]. Kyiv : JSC “Kyiv Book Factory”. 304 p. (in Ukrainian).
5. Kozhushko S. P. (2012). Navchannia profesiynoi vzaiemodii studentiv-psykholohiv z vykorystanniam proektnoi tekhnolohii [Training of professional interaction of students-psychologists with the use of design technology]. *Scientific Bulletin Donbass.* 2012. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_4_30 (in Ukrainian).
6. Pro Derzhavnu trykordonnu sluzhbu Ukrainy : Zakon Ukrainy [About the State Border Guard Service of Ukraine: Law of Ukraine dated April 3, 2003/ No. 661-IV]. *Verkhovna Council of Ukraine.* 2003. No. 27. Art. 208. With changes; stop edit June 9/2013 (in Ukrainian).

Тущко К. Ю. Особенности профессиональной деятельности будущих офицеров-пограничников и их взаимодействия

В представленной статье предпринята попытка решения проблемы подготовки будущих офицерских кадров пограничного ведомства Украины к профессиональному взаимодействию. Первоначально осуществлен теоретический анализ сущности понятия “взаимодействие” и “профессиональное взаимодействие”. Раскрыты особенности профессиональной деятельности офицеров-пограничников: принадлежность к системе национальной безопасности Украины; охрана и защита государственной границы, четкая и сложная иерархичность профессиональных отношений и связей; регламентированность; поддержка связей с военными и правоохранительными структурами государства; обеспечение порядка в приграничных регионах; представительские функции и тому подобное.

Ключевые слова: взаимодействие, профессиональное взаимодействие, профессиональная деятельность, будущие офицеры-пограничники, Государственная пограничная служба, пограничное ведомство, охрана и защита границы, оперативная служебная деятельность.

Tushko K. Yu. Features of professional activity of future officers-borderlands and their interaction

In the presented article an attempt is made to solve the problem of preparing future officers of the border guard office of Ukraine for professional interaction. The theoretical analysis of the essence of the concept of “interaction” and “professional interaction” was first and foremost done. The peculiarities of professional activity of officers-border guards are revealed: affiliation to the system of national security of Ukraine; protection and protection of the state border, a clear and complex hierarchy of professional relations and connections; regulation; support of relations with the military and law-enforcement structures of the state; securing order in the border regions; representative functions, etc.

Key words: interaction, professional interaction, professional activity, future officers-border guards, State Border Guard Service, border guard agencies, guard and protection of the border, operational service activities.